

FLORENCE BRAUNSTEIN-SILVESTRE

JEAN-FRANÇOIS PÉPIN

GHID de CULTURĂ GENERALĂ

Traducere: Roxana Dobrescu

EDITURA ORIZONTURI

CUVINT ÎNAINTE	5
CAPITOLUL 1	
<u>ANTICHITATEA</u>	7
SECȚIUNEA A	
ORIGINILE: CIVILIZAȚIILE ORIENTULUI APROPIAT ȘI	
ALE ORIENTULUI	9
I. UNITATEA ȘI DIVERSITATEA CIVILIZAȚIILOR	
ORIENTULUI APROPIAT	9
1.1. Tipuri de scriere	10
1.2. Cadrul: lumea rurală și primele aglomerări urbane	11
1.3. Societatea	14
1.4. Structuri politice	17
1.5. Religia mesopotamiană	17
1.6. Religia egipteană	19
1.7. Aspecte intelectuale și artistice	21
II. LUMEA ORIENTALĂ	24
2.1. India	24
2.2. China	26
SECȚIUNEA B	
LUMEA GRECO-ORIENTALĂ ÎNTRE SECOLELE VI-I î. Hr.	28
I. LUMEA GREACĂ	28
1.1. Grecia arhaică a secolelor X VI î. Hr.	29
1.1.1. Organizarea politică	29
1.1.2. Evoluția artistică	31
1.1.3. Literatura	33
1.1.4. Filosofia și religia	35
1.2. Grecia clasică a secolelor VI-V î. Hr.	36
1.2.1. Organizarea politică	36
1.2.2. Înflorirea gândirii: literatura	37
1.2.3. Înflorirea gândirii: filosofia	40
1.3. Marile școli filosofice	40

1.3.1. Stoicismul	40
1.3.2. Epicureismul	41
1.3.3. Sofismul	42
1.4. Evoluția artistică	44
1.4.1. În Grecia clasică, două perioade vor delimita operele și artiștii	44
1.5. Grecia elenistică	47
1.5.1. Monarhia: o nouă organizare politică	47
1.5.2. Dezvoltarea intelectuală	48
1.5.3. Artele	49
II. LUMEA ORIENTALĂ	51
2.1. India	51
2.2. Arta	51
SECȚIUNEA C	
ROMA, RUPTURĂ ȘI CONTINUITATE	52
I. ÎNTEMEIEREA ROMEI ȘI REGALITATEA	52
1.1. Etruscii	52
1.2. Perioada regilor: legendă și realitate	52
II. REPUBLICA (509–27 î. Hr.)	54
2.1. Noile instituții	54
2.1.1. Magistraturile	54
2.1.2. Senatul	54
2.1.3. Adunările populare	54
2.2. Categoriile sociale: de la plebe la ordinul ecvestru	55
2.3. Evoluția politică spre Principat	55
2.4. Artele și literatura	59
2.4.1. Pătrunderea elenismului	59
2.4.2. Importanța urbanismului: instituția jocurilor populare (ludi plebei)	60
2.4.3. Principalele perioade ale producției literare	60
2.4.4. Arta	64
III. TEME DE REFLECȚIE	66
3.1. Roma, moștenitoare a civilizației grecești	66
3.2. Originalitatea romană	67
3.3. Roma între păgânism și creștinism	67
IV. ORIGINEA ȘI PROPAGAREA CREȘTINISMULUI	67
4.1. Originile	67
4.2. Hristos	69
4.3. Predica de pe Munte	69
V. COMENTATORII	72
VI. EREZIILE	72
VII. EXPRESIA ARTISTICĂ	73

7.1. Arta paleocreștină	73
7.2. Arta coptă	74
VIII. ORGANIZAREA	75
8.1. Biserica primitivă	75
8.2. Monahismul	75
8.3. Episcopul de Roma	75
IX. TEME DE REFLECȚIE	76
9.1. Creștinismul, sfârșitul culturii antice?	76
9.2. Monoteismul creștin, ultimul stadiu al filosofiei grecești?	76
9.3. Creștinismul, religie contra stat?	76
CAPITOLUL 2	
<u>EPOCA MEDIEVALĂ</u>	77
SECȚIUNEA A	
EVUL MEDIU TIMPURIU	79
I. POPOARELE GERMANICE ȘI CULTURA LOR ÎN JURUL ANULUI 450	79
1.1. Arhitectura	79
1.2. Literatura	79
II. EPOCA MEROVINGIENILOR	79
2.1. Arta: miniaturile	79
2.2. Arhitectura	80
2.3. Literatura	80
III. AMERICA: CIVILIZAȚIA MAYA	80
3.1. Calendarul și influența sa filosofică	80
3.2. Religia	80
3.3. Organizarea politică	81
3.4. Arhitectura	81
IV. IMPERIUL BIZANTIN	81
4.1. Rolul legislației	81
4.2. „Verzii“ și „Albaștrii“: strămoșii partidelor politice	82
4.3. Arhitectura	82
4.4. Scriitorii-istorici	82
4.5. La marginea imperiului: regatul longobard	83
V. CHINA DINASTIEI TANG	83
5.1. Arhitectura	84
5.2. Sculptura	85
VI. ISLAMUL	85
6.1. Mahomed	85
6.2. Coranul	86
6.3. Cultul islamic	86

6.4. Djihad și cuceririle	86
VII. IRLANDA	87
7.1. Creștinarea	87
7.2. Vârsta de aur în artă	88
SECȚIUNEA B	
ÎNCEPUTURILE EVULUI MEDIU DEZVOLTAT	89
I. IMPERIUL BIZANTIN	89
1.1. Organizarea politică	89
1.2. Iconoclasmul	89
1.3. Arta	89
II. JAPONIA	90
2.1. Epoca Nara	90
2.2. Arta	90
2.3. Istoria	90
III. ISLAMUL	90
3.1. Omeyyazii și arta palatială	90
3.2. Abbasizii	91
3.3. Cordoba, centrul Spaniei musulmane	92
IV. IMPERIUL CAROLINGIAN	92
4.1. Moștenirea romană	92
4.2. Arhitectura	93
4.3. Sculptura: tabletele de fildeș	94
4.4. Pictura	94
4.5. Literatura și filosofia	94
4.6. Muzica	95
V. VIKINGII	96
5.1. Arta	96
5.2. Cucerirea Angliei	97
SECȚIUNEA C	
EPOCA MARILOR TRANSFORMĂRI	98
I. FRANȚA	98
1.1. Arhitectura	98
II. GERMANIA OTTONIANĂ	99
2.1. Arhitectura: moștenirea carolingiană	99
2.2. Sculptura	100
2.3. Pictura	100
2.4. Literatura	100
2.5. Muzica	101
III. CHINA DINASTIEI SONG	101

3.1. Pictura	101
3.2. Filosofia	101
3.3. Literatura	102
IV. ISLAMUL FATIMIZILOR	102
4.1. Arta	103
V. ARTA ROMANICĂ	103
5.1. Un concept al secolului al XIX-lea	103
5.2. Sculptura și pictura	104
5.3. Evoluția sentimentului religios	105
5.4. Literatura	105
VI. CEARTA INVESTITURILOR: PUTEREA TEMPORALĂ ÎMPOTRIVA PUTERII SPIRITUALE	105
VII. CRUCIADELE	106
VIII. VIAȚA INTELECTUALĂ ȘI RELIGIOASĂ	107
8.1. Universitățile	107
8.2. Scolastica	108
8.3. Reforma cisterciană	109
8.4. Catedralele	109
8.5. Literatura	113
SECȚIUNEA D SFÎRȘITUL EVULUI MEDIU	115
I. SOCIETATEA MEDIEVALĂ	115
II. EVOLUȚIA CULTURALĂ ȘI ARTISTICĂ	116
2.1. Paris, centru al culturii europene	116
2.2. Arhitectura Catedrala gotică	117
2.3. Sculptura	118
2.4. Pictura	118
2.5. Literatura	119
2.5.1. Germania	119
2.5.2. Franța	121
2.5.3. Italia	121
2.6. Muzica	123
2.7. Biserica	124
III. AMERICA PRECOLUMBIANĂ	127
3.1. Imperiul aztec	127
SECȚIUNEA E SPRE UMANISM	128
I. EVOLUȚIA ARTELOR	128
1.1. „Post-goticul“	128

1.2. Sculptura	128
1.3. Pictura	129
1.4. Artele grafice	130
II. CADRUL POLITIC (CHINA)	130
2.1. Artele și științele	131
2.2. Filosofia și literatura	132
2.3. Muzica	132
III. EVOLUȚIA GÎNDIRII	132
3.1. Literatura	132
3.1.1. Germania	132
3.1.2. Franța	133
3.2. Începuturile umanismului	134
3.2.1. Caractere generale	134
3.2.2. Literatura umanistă italiană	135
3.2.3. Revoluția lui Copernic	135
3.2.4. Umanismul politic: Machiavelli	135
3.3. Proto-Renașterea.	136
3.3.1. O nouă manieră de a concepe lumea	136
3.3.2. Arhitectura	136
3.3.3. Sculptura	137
3.3.4. Pictura	138
3.3.5. Literatura	138
CAPITOLUL 3	
<u>TIMPURILE MODERNE</u>	141
SECȚIUNEA A	
BILANȚUL DE LA SFÎRȘITUL SECOLULUI XV	143
I. SITUAȚIA POLITICĂ, ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ ÎN EUROPA LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XV-LEA	143
1.1. Situația politică	143
1.1.1. Europa Occidentală	143
1.1.2. Europa Centrală și Italia	144
1.1.3. Europa Orientală	144
1.2. Situația economică și socială	144
II. SITUAȚIA RELIGIOASĂ ȘI INTELECTUALĂ A EUROPEI LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XV-LEA	145
2.1. Biserica	145
2.2. Evoluția culturală	145
III. MARILE INVENȚII	145
3.1. Maritime	145
3.2. Militare	146

3.3. Tiparul	146
IV. DESCOPERIRILE MARITIME DUPĂ 1492	147
4.1. Lumea cunoscută și comerțul în secolul al XV-lea	147
4.2. Cristofor Columb (1451 -1506)	147
4.3. Amerigo Vespucci	148
4.4. Vasco da Gama	148
SECȚIUNEA B	
RENAȘTEREA	150
I. CARACTERISTICI GENERALE ALE RENAȘTERII ȘI	
UMANISMULUI EUROPEAN	150
1.1. Umaniștii	150
1.2. Spiritul umaniștilor	151
II. UMANISMUL ITALIAN	151
2.1. Umanismul și literatura de la sfârșitul secolului al XV-lea	151
2.2. Artele	152
III. RENAȘTEREA ÎN AFARA ITALIEI	155
3.1. Franța	155
3.2. În afara Franței	159
3.3. Progresul științei	160
3.4. Concluzii	161
SECȚIUNEA C	
REFORMA	163
I. CARACTERE GENERALE	163
II. REFORMELE	164
2.1. Martin Luther	164
2.2. Zwingli.	165
2.3. Jean Calvin și predestinarea	165
2.4. Anglicanismul	165
III. CONTRAREFORMA	166
3.1. Inițiativele papalității	166
3.2. Acțiunea Ordinelor	167
3.3. Bilanțul Contrareformei	167
SECȚIUNEA D	
EVOLUȚIA SOCIALĂ A FRANȚEI ÎNTRE 1610 ȘI 1715	169
I. RENOVAREA RELIGIOASĂ	169
1.1. Operele: învățământ, asistență	169
1.2. Jansenism și galicanism	169

II. EVOLUȚIA MORAVURILOR	170
III. CURTEA ȘI SOCIETATEA MARELUI SECOL	171
3.1. Curtea	171
3.2. Societatea: cler, nobilime, burghezie, țărănime	171
SECȚIUNEA E	
MIȘCAREA INTELECTUALĂ DIN EUROPA ÎN SECOLUL	
AL XVII-LEA	173
I. MIȘCAREA ȘTIINȚIFICĂ ÎN EUROPA	173
1.1. Caracteristici generale	173
1.2. Progresul științelor	173
II. MIȘCAREA LITERARĂ ȘI FILOSOFICĂ DIN EUROPA	174
2.1. Franța	174
2.1.1. Caracteristici generale	174
2.1.2. Preclasicismul	175
2.1.3. Literatura sub domnia lui Ludovic al XIV-lea	177
2.1.4. Gândirea filosofică	180
2.2. În afara Franței	181
2.2.1. Olanda	181
2.2.2. Germania	182
2.2.3. Anglia	182
2.2.4. Spania	185
III. MIȘCAREA ARTISTICĂ ÎN EUROPA	186
3.1. Franța	186
3.1.1. Arhitectura și arta grădinilor	186
3.1.2. Sculptura	187
3.1.3. Pictura și gravura	187
3.2. Țările de Jos	188
3.3. Spania	190
3.4. Anglia	192
3.5. Artă barocă	193
3.6. Artă clasică	194
3.7. Muzica	194
IV. INDIA MOGULILOR	195
4.1. Artele plastice	196
4.2. Literatura	196
V. CHINAMANCIURIANĂ	196
5.1. Politică	196
5.2. Artele la sfârșitul dinastiei Ming	197
5.3. Erudiți și oameni de știință	197
5.4. China Qing	197
VI. JAPONIA	198

6.1. Politica	198
6.2. Artele în timpul dinastiei Tokugawa (1603 1868).	198
6.3. Literatura	199
6.4. Științele și filosofia	199
6.5. Religia	199

SECȚIUNEA F

EVOLUȚIA CULTURALĂ A SECOLULUI AL XVIII-LEA	200
---	-----

I. MIȘCAREA INTELECTUALĂ ÎN FRANȚA	200
--	-----

1.1. Influența scriitorilor englezi și al lui Bayle	200
1.2. Spiritul filosofic	200
1.3. Primii filosofi	201
1.4. Scriitorii	205
1.5. Economisții fiziocrați	206
1.6. Rolul saloanelor	206

II. MIȘCAREA INTELECTUALĂ ÎN AFARA FRANȚEI	207
--	-----

2.1. Influența franceză	207
2.2. Literatura engleză	207
2.3. Aportul german.	208

III. MIȘCAREA CULTURALĂ ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA:	
--	--

ȘTIINȚELE ȘI ARTA	209
-------------------------	-----

3.1. Mișcarea științifică	209
---------------------------------	-----

3.1.1. Caractere generale	209
---------------------------------	-----

3.1.2. Fizica	210
---------------------	-----

3.1.3. Științele naturale și biologice	210
--	-----

3.1.4. Chimia	211
---------------------	-----

3.2. Artele	211
-------------------	-----

3.2.1. Caractere generale	211
---------------------------------	-----

3.2.2. Arhitectura și arta grădinilor	212
---	-----

3.2.3. Sculptura	214
------------------------	-----

3.2.4. Mobilierul și decorația	215
--------------------------------------	-----

3.2.5. Pictura	215
----------------------	-----

3.2.6. Muzica	221
---------------------	-----

3.3. Teme de reflecție	222
------------------------------	-----

CAPITOLUL 4

<u>EPOCA CONTEMPORANĂ</u>	227
---------------------------------	-----

SECȚIUNEA A

BILANȚUL LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA	229
--	-----

I. SITUAȚIA POLITICĂ, ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ ÎN EUROPA LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA	229
1.1. Spirit și doctrine politice	229
1.2. Problemele sociale și economice	229
II. REVOLUȚIA ȘI IMPERIUL	229
2.1. „Boala secolului“	229
2.2. Politică și sociologie	230
2.3. Religie, știință și filosofie	230
III. CONDIȚIILE VIETII INTELECTUALE	230
3.1. Mediul și locul intelectualului	230
3.2. Influența	231
3.3. Cultura în zorii secolului al XIX-lea	231
SECȚIUNEA B	
CIVILIZAȚIA EUROPEANĂ DE LA EPOCA NAPOLEONIANĂ	
LA MONARHIA DIN IULIE	232
I. MIȘCAREA IDEILOR	232
1.1. Filosofie și religie	232
1.2. Politică: Joseph de Maistre (1753-1821)	233
II. ROMANTISMUL	233
2.1. Sursa de inspirație	233
2.2. Eroul sensibil	234
2.3. Autorii preromantici	234
III. ÎNCEPUTURILE ROMANTISMULUI EUROPEAN	236
3.1. Literatura	236
3.2. Artele	237
3.2.1. Pictura	237
3.2.2. Muzica	238
IV. ROMANTISMUL: PRINCIPII, INSPIRAȚIE, CURENTE, EVOLUȚIE	239
4.1. Literatura	239
4.2. Artele	242
4.2.1. Noi surse de inspirație	242
4.2.2. Arhitectura, sculptura	243
4.2.3. Pictura	243
4.2.4. Muzica	244
V. INFORMAȚIA	245
5.1. Noutățile tehnice	245
5.2. Ziarele	245
VI. TRANSFORMĂRILE SOCIALE ȘI INTELECTUALE	246
6.1. Utopiștii	246
6.2. Comuniștii	248
6.3. Mișcarea intelectuală	249
6.3.1. Mișcarea științifică și filosofia	249

6.3.2. Matematica și astronomia	249
6.3.3. Fizica	249
6.3.4. Electricitatea	249
6.3.5. Chimia	250
6.3.6. Științele naturale	250
6.3.7. Științele umaniste	251

SECȚIUNEA C

CIVILIZAȚIA EUROPEANĂ DE LA MONARHIA DIN

IULIE LA 1914	252
---------------------	-----

I. CULTURA BURGHEZĂ A SECOLULUI AL XIX-LEA

1.1. Estetica burgheză	252
1.2. Reacția artistică	252
1.3. Nazareenii: un exemplu original de refuz artistic al lumii burgheze	252

II. REALISM ȘI ACADEMISM

2.1. Realismul	253
2.2. Realismul literar	253
2.3. Realismul pictural	254
2.4. Arta idealistă	255

III. LITERATURA ȘI ARTELE ÎNTRE 1870 ȘI 1914

3.1. Literatura	256
3.2. Arta	269
3.2.1. Pictura	269
3.2.2. Muzica	275
3.2.3. Sculptura	277

IV. EVOLUȚIA GÎNDIRII, A ȘTIINȚELOR ȘI TEHNICILOR

ÎNTRE 1870 ȘI 1914	278
4.1. Gândirea filosofică și religioasă	278
4.1.1. Pozitivism și pragmatism	278
4.1.2. Darwinismul	279
4.1.3. Materialismul	280
4.1.4. Marxismul	280
4.1.5. Filosofia vieții	281
4.1.6. Fenomenologia	282
4.1.7. Filosofia existenței	282
4.1.8. Søren Kierkegaard (1813 -1855)	283
4.1.9. Friedrich Nietzsche (1844-1900)	283
4.2. Științele umaniste, gândirea politică și socială	284
4.3. Științele exacte	287
4.3.1. Științele naturii	287
4.3.2. Fizica	288

STATELE UNITE ALE AMERICII ȘI JAPONIA DUPĂ 1850, EVOLUȚIA IDEILOR	289
I. STATELE UNITE ALE AMERICII DUPĂ 1850	289
1.1. Literatura	289
1.2. Filosofia	289
II. JAPONIA DUPĂ 1850	290
2.1. Era Meiji	290
2.2. Pictura și literatura	290
SECȚIUNEA D	
CIVILIZAȚIA EUROPEANĂ A SECOLULUI XX	291
I. LITERATURA	291
1.1. După primul război mondial	291
1.2. Expresionismul german	291
1.3. Dadaismul	292
1.4. Suprarealismul	292
II. EVOLUȚIA GENURILOR LITERARE	293
2.1. Poezia	293
2.2. Teatrul	294
2.3. Romanul	295
2.3.1. Romanul trăit	295
2.3.2. Romanul politic	296
2.3.3. Noul roman	297
III. SOCIOLOGIE ȘI FILOSOFIE	297
3.1. Sociologie	297
3.2. Rasismul filosofic	298
3.3. Gânditori religioși și raționali	298
3.4. Marile curente filosofice	299
3.5. Lingvistica	300
IV. ARTA	300
4.1. Pictura	300
4.2. Arhitectura	306
4.3. Muzica	307
4.4. Artă cinematografică	308
Tabele sinoptice	311
Index selectiv de nume proprii	327
Index de opere	336
Index de noțiuni	348

CAPITOLUL 1

ANTICHITATEA

Numeroasele cercetări întreprinse în ultimele decenii în arheologie, filologie și istorie au contribuit în mod deosebit la înțelegerea organizării sociale, politice, cât și a sistemelor economice ale lumii antice.

Analiza structurilor socio-economice ale civilizației mesopotamiene și egiptene demonstrează că începând cu mileniul al VIII-lea exista o continuitate în ceea ce privește caracterul mixt al sistemului lor economic, care încă de la începuturi prezintă doi factori esențiali: hidro-agricultura și creșterea animalelor. Chiar dacă este vorba de menținerea sistemului de irigații al Nilului sau al Eufratului, începând cu mileniul al IV-lea sau, dimpotrivă, de a stabili un echilibru în distribuirea resurselor, începând cu mileniul al III-lea, cei doi factori amintiți mai sus vor asigura trecerea de la o societate comunitară la una stratificată. Sfârșitul acesteia este marcat de apariția fenomenului urban.

Fără îndoială că și alți factori vor fi invocați în explicarea nașterii procesului de urbanizare. Dintre aceștia amintim în primul rând schimburile la mare distanță. Presiunea demografică va avea drept consecință dezvoltarea tehnologică și intensificarea schimburilor, ceea ce va determina o înflorire deosebită a aglomerărilor de tip urban și o transformare a organizării sociale. Inovațiile tehnologice vor ocupa un loc important în evoluția acestor fenomene diverse: plugul determină o extensivitate a teritoriilor, carul permite comunicațiile, roata olarului favorizează intensificarea schimburilor ceramice, metalurgia determină realizarea unor unelte mai solide. Inventarea scrierii va fi strâns legată de dezvoltarea birocrăției și a organizării politice.

Tabletă pictografică
sumeriană. Calcar. Lungime
5 cm, lățime 4,5 cm.
Începutul mileniului al
III-lea. Paris, Muzeul
Luvru. Se pare că este
vorba de o socotăluță făcută
de patronul unor lucrări.
— Catalog de expoziție,
Muzeul Grand Palais (1982).

SECȚIUNEA A

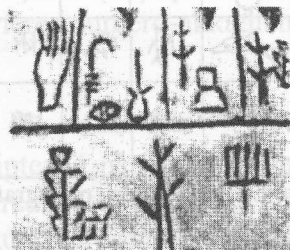
ORIGINILE: CIVILIZAȚIILE ORIENTULUI APROPIAT ȘI ALE ORIENTULUI

I. UNITATEA ȘI DIVERSITATEA CIVILIZAȚIILOR ORIENTULUI APROPIAT

Numeroasele cercetări întreprinse în ultimele decenii în arheologie, filologie și istorie au contribuit în mod deosebit la înțelegerea organizării sociale, politice, cât și a sistemelor economice ale lumii antice.

Analiza structurilor socio-economice ale civilizației mesopotamiene și egiptene demonstrează că începând cu mileniul al VIII-lea exista o continuitate în ceea ce privește caracterul mixt al sistemului lor economic, care încă de la începuturi prezintă doi factori esențiali: hidro-agricultura și creșterea animalelor. Chiar dacă este vorba de menținerea sistemului de irigații al Nilului sau al Eufratului, începând cu mileniul al IV-lea sau, dimpotrivă, de a stabili un echilibru în distribuirea resurselor, începând cu mileniul al III-lea, cei doi factori amintiți mai sus vor asigura trecerea de la o societate comunitară la una stratificată. Sfârșitul acesteia este marcat de apariția fenomenului urban.

Fără îndoială că și alți factori vor fi invocați în explicarea nașterii procesului de urbanizare. Dintre aceștia amintim în primul rând schimburile la mare distanță. Presiunea demografică va avea drept consecință dezvoltarea tehnologică și intensificarea schimburilor, ceea ce va determina o înflorire deosebită a aglomerărilor de tip urban și o transformare a organizării sociale. Inovațiile tehnologice vor ocupa un loc important în evoluția acestor fenomene diverse: plugul determină o extensiune a teritoriilor, carul permite comunicațiile, roata olarului favorizează intensificarea schimburilor ceramice, metalurgia determină realizarea unor unelte mai solide. Inventarea scrierii va fi strâns legată de dezvoltarea birocrăției și a organizării politice.

Tabletă pictografică
sumeriană. Calcar. Lungime
5 cm, lățime 4,5 cm.
Începutul mileniului al
III-lea. Paris, Muzeul
Luvru. Se pare că este
vorba de o socoteală făcută
de patronul unor lucrători.
Catalog de expoziție,
Muzeul Grand Palais (1982).

Uruk IV	Sumer	Babiloniană veche	Neobabiloniană	Sumeriană babiloniană
				APIN apăn plug
				SE se'u sămînță
				SAR sâr cultură
				KUR kur monedă
				GUD gud bucă
				KU(A) ku pește
				DUG dug vas

Evoluția scrierii pictografice spre cea cuneiformă.

Catalog de expoziție, Muzeul Grand Palais (1984).

Stela regelui Si Aspiqa. Scriere hieroglifică de la stânga la dreapta. Regele, situat la dreapta, oferă prinoase de pâine, prăjituri, fructe și băuturi lui Osiris, așezat pe un jilț, lângă care se află zeița Isis și zeul Anubis.

1.1. Tipuri de scriere

SCRIERILE CUNEIFORME

Prin scriere cuneiformă înțelegem desemnarea aspectului exterior al acesteia, care se prezintă sub forma unei combinații de semne în formă de cuie triunghiulare, gravate pe tăblițe de argilă.

Acest aspect se datorează faptului că scribul folosea, ținând strâns în mână, o bucată de trestie tăiată oblic la un capăt, cu care grava tăblițele din argilă proaspătă prin lovituri scurte și rapide. Tăblițele erau puse apoi în cuptoare, căpătând astfel o tărie și o rezistență care le făceau indestructibile.

Acesta este însă numai un procedeu care a servit scrierilor diverse a căror structură internă diferă radical. Distingem astfel scrierile sumero-akkadiene și cele elamite.

Scrierea sumero-akkadiană a fost denumită astfel, pentru că ea a fost folosită mai întâi de sumerieni, iar apoi de akkadieni. Se generalizează progresiv începând cu mileniul al III-lea. Originile acestei scrieri trebuie căutate probabil în primele pictograme, care apar pe tăblițele perioadei Warka IV, din mileniul al IV-lea. În evoluția lor spre scriere, vor avea loc două fenomene decisive:

- unul va modifica grafia semnelor
- altul va afecta valoarea semnificației.

Principalele tipuri de scriere sumero-akkadiană vor evolua în felul următor:

1. 2700-2500, perioadă care începe de la prințul (patesi) sumerian al orașului Lagas, Ur-Nanse, și se termină cu dinastia Agade.

2. 2500-2350, adică de la Manistusi la Gudea.

3. 2300 dinastia Ur.

4. 2100-1800 dinastia Hammurabi.

5. 1800–1200 dinastia Kassită din Babilon.

6. 1100–600 preponderența asiriană.

7. 600–540 epoca neo-babiloniană.

În regiunea Elamului își face apariția o altă scriere, proto-elamită, cunoscută astăzi prin săpăturile arheologice de la Susa. Ea va supraviețui doar până în 2450 î. Hr., când sub efectul cuceririlor lui Naramsin, va fi înlocuită de cea sumeriană. Din aceasta din urmă va deriva scrierea elamită. Chiar și hititiții, popoare indo-europene, vor împrumuta numeroase semne din scrierea sumero-akkadiană, începând cu secolul al IV-lea î. Hr.

Titlatura lui Thot, zeu protector al scribilor, inventatorul scrierii.

SCRIERILE HIEROGLIFICE

Dintre toate scrierile vechi, ancestrale, cea egipteană ne oferă cel mai limpede exemplul de scriere prin care cuvintele sunt realizate cu ajutorul unor reprezentări de obiecte. Etimologia greacă a termenului „hieroglifă” subliniază aspectul sacru al acestor caractere. Clement din Alexandria (200 d. Hr.) distinge trei tipuri de scrieri egiptene:

- hieroglifică – caractere sacre
- hieratică – scriere folosită de preoți
- epistolografică – scriere pentru redactarea scrisorilor, numită astăzi demotică, și de care se servea Herodot.

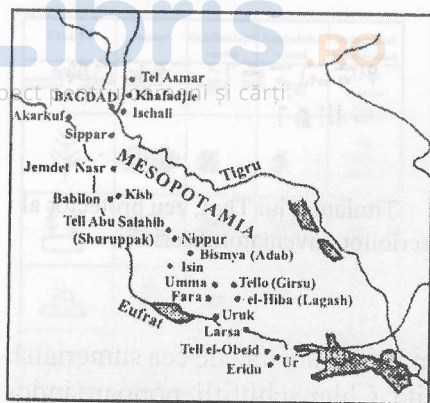
Scrierea egipteană, mai exact ideogramele ce desemnau un rege sau un oraș, își face apariția în cursul mileniului al IV-lea, deci în perioadele predinastice. Scrierea egipteană pe deplin constituită nu apare înainte de mileniul al III-lea.

Tradiția atribuie inventarea scrierii lui Thot, zeu din Egiptul de Jos. Astăzi, descifrarea textelor ne permite să precizăm evoluția diferitelor tipuri de scriere. Hieratica, scriere cursivă, se manifestă o dată cu prima dinastie și se prelungește până în secolul al III-lea d. Hr. Totuși, începând cu secolul al VII-lea, ea va ceda locul scrierii demotice, care va avea drept rezultat simplificarea grafiei.

1.2. Cadrul: lumea rurală și primele aglomerări urbane

MESOPOTAMIA

Mesopotamia a oferit multiple zone geografice ce au permis folosirea resurselor naturale de către grupuri umane care au locuit în aceeași epocă, dar care s-au caracterizat prin moduri de viață diferite. Pentru anumiți teoreticieni,

Harta așezărilor mesopotamiene.

agricultura și-ar avea originea aici, întrucât ea s-a născut dintr-o necesitate; această schimbare în modul de subzistență va determina modificări în modul de viață, în sensul transformării sălașurilor de bază în locuri permanente. Trecerea de la primele sate la aglomerări urbane are loc în mileniile VIII-IV.

În perioada mileniului al VI-lea (5500–5000 perioada Eridu) foarte puține zone au fost locuite. De-abia în faza următoare, comunitățile sătești acoperă Mesopotamia sudică și cea centrală. Între 4500 și 3500 (epoca Ubaid), creșterea numărului de așezări în câmpia aluvială este spectaculoasă.

O schimbare notabilă intervine în cursul mileniului al III-lea: albia Eufratului se diminuează și o dată cu aceasta numeroase canale dispar, ceea ce va determina ca populațiile private de sursele de apă să se concentreze în număr mare în câteva aglomerări, ce vor da naștere orașelor. Documentele cuneiforme ne dau câteva indicații asupra peisajului: câmpurile de cereale se întind în jurul centrelor urbane și al așezărilor de mai mică importanță. Orașul este înconjurat de plantații și grădini.

Printre marile orașe reținem pe cel numit Eridu, centru cultural important în epoca Uruk (3 500–3100), ilustrat printr-o arhitectură monumentală. În cursul mileniului al III-lea, așezarea acoperă o suprafață de 90 km, cuprinzând și orașul Ur cu o întindere de 20 de hectare.

Creșterea numărului de aglomerări urbane este considerabilă: de la 18 pentru perioada cuprinsă între 3500 și 3400, la 108 pentru cea dintre 3300 și 3100! În cursul mileniului al III-lea Uruk este o cetate ale cărei ziduri delimitează o suprafață de mai mult de 400 de hectare. Incinta sa se dezvoltă pe mai mult de 9 km. Populația a putut fi evaluată la aproximativ 40 000–50 000 de locuitori. Dar aceste modele de urbanizare nu vor fi atât de impresionante în Mesopotamia centrală ca în Babilonia și Akkad.

Începând cu mileniul al III-lea, asistăm în aceste centre urbane la separarea și instituționalizarea puterilor politice și a celor economico-religioase. Până atunci, guvernarea era asigurată de o ierarhie sacerdotală, care controla principalele resurse strategice. Apariția noii puteri centralizate coincide cu o activitate militară impunătoare, așa cum ne lasă să presupunem existența numeroaselor fortificații. Exemplele istorice arată că trecerea de la teocrație la statul administrativ se realizează în cadrul conflictului care opune cele două clase dominante: cea sacerdotală și cea militară.

EGIPTUL

Valea fertilă a Nilului, cu o lungime de 1200 km, nu prezintă de fapt decât o porțiune cultivabilă lată de unul sau doi kilometri. Pe această zonă verde se va derula aproape întreaga istorie a Egiptului. Schema trebuie însă nuanțată pentru perioada primelor sate. Pentru stabilirea locuirilor au fost alese patru tipuri de „nișe ecologice”: mlaștinile, cursurile temporare de ape, regiunile colinare din apropierea câmpiilor, oazele. Supuse în permanență schimbărilor climatice, valea Nilului și marginile sale deșertice au oferit deseori doar posibilitatea unor habitate temporare. Frecvent este cazul primelor sate, cât și al siturilor de la Nabta Playa (mileniul VIII), Faiyûm (mileniul VI), Merimde (mileniul IV).

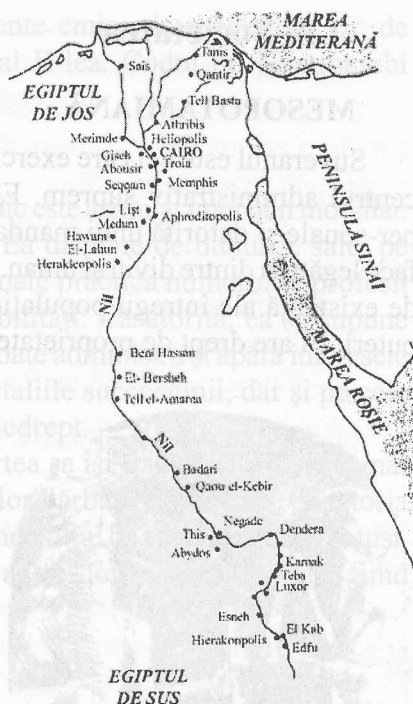
Hierakoupolis este unul din rarele orașe ale cărui case datând din mileniul al IV-lea vor supraviețui până în epocile istorice.

În limba egipteană veche există cuvinte diferite pentru a distinge satul de oraș. În ceea ce privește construcția acestora, ea a fost realizată în ambele cazuri din cărămizi făcute din lut și uscate la soare, căci numai templele trebuiau construite din piatră, ele fiind destinate eternității.

S-a păstrat totuși orașul Kahun, descoperit la începutul secolului al XX-lea, și care purta în antichitate numele de Hetep-Senusrit (Sesostris este mulțumit). El se întindea pe o lungime de 300 până la 400 de metri și era înconjurat de un zid de incintă. Delimitat pe cartiere, avea numeroase străduțe ce înconjurau case modeste. Dar acesta este unul din rarele exemple din perioada Imperiului de Mijloc. Din orașul Tel el-Amarna, datat în perioada Imperiului Nou, s-a păstrat până astăzi doar un zid de cărămizi, cu o lungime de 2 metri. La origine, acest oraș se întindea pe o suprafață de 9 km lungime și 1 km lățime.

Distincția între cartierele bogate și cele sărace nu poate fi făcută, întrucât casele sunt amestecate.

Arhitectura civilă egipteană este foarte puțin cunoscută; printr-o convenție religioasă, orașele au fost construite, fără excepție, pe malul de est al Nilului, în timp ce pe cel de vest, acolo unde soarele apune, au fost ridicate templele funerare.

Harta egiptului antic.